

УДК 349.3:35.071.5

DOI <https://doi.org/10.33216/2218-5461/2023-46-2-203-214>

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Панов І.В.

ENSURING THE PROVISION OF SOCIAL SERVICES IN WARTIME CONDITIONS

Panov I.V.

Анотація: Україна переживає складний період своєї історії, пов'язаний із дією на території держави воєнного стану, запровадженого у наслідок збройної агресії з боку російської федерації. У таких умовах виникає гостра нагальна потреба у реформуванні системи надання соціальних послуг для громадян, які постраждали від конфлікту. Збільшення кількості внутрішньо переміщених осіб, пошкодження інфраструктури та інші загрози безпеці призвели до необхідності перегляду системи надання та фінансування соціальних послуг. Реформа децентралізації показала ефективність залучення до процесу надання соціальних послуг місцевих органів влади, які наразі мають найкращий доступ до інформації про потреби громадян на локальному рівні та можуть забезпечити більш точне спрямування ресурсів на певні завдання, вони повинні бути активно включені в процес планування та надання соціальних послуг, а також мати можливість приймати рішення відповідно до конкретних потреб та можливостей громади. Робота присвячена розгляду питань вдосконалення законодавства у сфері надання соціальних послуг в умовах воєнного стану, появі нових механізмів надання соціальних послуг, нових соціальних випадків та розширенню повноважень надавачів послуг.

Ключові слова: соціальні послуги, децентралізація, воєнний стан, органи місцевого самоврядування

Актуальність. З початком широкомасштабного збройного вторгнення росії питання захисту соціальних прав людини та громадянина стає особливо актуальним. Перед Україною постали нові виклики: вимушене переміщення мільйонів людей, необхідність організації евакуації, втрата житла, майна, робочих місць і засобів до існування, підрив фізичного та психологічного здоров'я тощо. Система соціального захисту України стикнулася з необхідністю виконати зобов'язання щодо забезпечення належного, встановленого законодавством рівня соціальних виплат і надання соціальних послуг, та надання

підтримки внутрішньо переміщеним особам та особам, які постраждали від збройної агресії. «Було успішно та оперативно внесено зміни до національного законодавства стосовно продовження отримання тих соціальних виплат, допомоги, пільг, які були призначені раніше та можливості продовжити деякі медичні документи, як то підтвердження групи інвалідності. Крім того, українському уряду вдалося вибудувати систему розподілення міжнародної допомоги постраждалим особам з метою максимального охоплення уразливих категорій населення по всіх регіонах та обмежити можливість отримання допомоги

тільки в одному агентстві ООН. Незважаючи на певні дублювання та неузгодженості критеріїв та категорій отримувачів, така координація відбувається уперше» [1].

Захист цивільного населення є одним з важливих принципів ведення збройних конфліктів, це своєрідний етичний та стратегічний імператив, який повинен бути притаманним для усіх учасників конфлікту безвідносно виду конфлікту – міжнародний чи не міжнародний, гібридна війна чи боротьба з повстанцями. Розвиток системи соціального захисту та підтримки населення в умовах подолання наслідків збройної агресії російської федерації проти України є одним з пріоритетних напрямів діяльності держави, органів місцевого самоврядування, організацій громадянського сектору.

Відповідно до «V Глобальної доповіді про місцеве самоврядування та децентралізацію. Локалізація глобальних повісток. Діяльність місцевої влади щодо перетворення міст. Євразійський регіон», підготованою Всесвітньою організацією та Євразійським відділенням Всесвітньої організації «Об'єднані міста та місцева влада» на 2019 р., Україна була віднесена до першої категорії країн що розробили нові стратегії національного розвитку відповідно до глобальних повісток та успішно впроваджує стратегії національного розвитку, розроблені після прийняття у 2015 році Порядку денного у сфері сталого розвитку на період до 2030 року, що були узгоджені з принципами цілей сталого розвитку [2].

Серед завдань Цілей сталого розвитку: Україна зазначено «Справедливий соціальний розвиток» який передбачає «відновлення економічного зростання та забезпечення рівного доступу всіх жінок та чоловіків до участі в економічному, соціальному та політичному житті, а також до основних соціальних послуг (особливо у сфері освіти та

охорони здоров'я) є нагальними завданнями для забезпечення сталого розвитку» [3].

Вкрай важливу роль у забезпеченні досягнення Цілей сталого розвитку зіграла реформа децентралізації в Україні, яка надала широкі можливості для ОТГ щодо впровадження, фінансування та надання соціальних послуг. У зв'язку з внесенням у 2021 та 2022 р.р. змін до Закону «Про соціальні послуги» [4] змінився розподіл повноважень центральних та місцевих органів влади, та була оновлена система соціальних послуг та її учасників, визначені етапи визначення потреб, планування, організації та фінансування соціальних послуг.

Виклад основного матеріалу. Реформа децентралізації надала можливість передати повноваження у сфері соціальних послуг громадам та спросити доступ до таких послуг отримувачам. Такі повноваження визначаються новою редакцією Закону як власні повноваження громад. Щоб реалізувати їх, в громаді мають створити відповідний структурний підрозділ. Кожна громада зобов'язана надавати базові соціальні послуги. Водночас, кожна соціальна послуга надаватиметься за відповідним соціальним стандартом, який затверджує Міністерство соціальної політики.

Базові соціальні послуги забезпечуються «виконавчими органами сільських, селищних, міських рад об'єднаних територіальних громад, створених згідно із законом та перспективним планом формування територій громад і визнаних Кабінетом Міністрів України спроможними в порядку, встановленому законом».

Зазначені суб'єкти, у взаємодії, здійснюють заходи щодо «...визначення потреб населення адміністративно-територіальної одиниці/територіальної громади у соціальних послугах; розроблення та виконання програм

надання соціальних послуг, розроблених за результатами визначення потреб населення адміністративно-територіальної одиниці/територіальної громади у соціальних послугах; організації, фінансування та надання соціальних послуг; здійснення моніторингу надання соціальних послуг, оцінки їх якості та контролю за дотриманням вимог, встановлених законодавством про соціальні послуги».

На початок повномасштабного вторгнення РФ на територію України в системі надання соціальних послуг не було єдиного підходу до надання соціальних послуг на місцевому рівні, тому що в результаті реформи місцевого самоврядування, відбулася віднесення широкого кола повноважень у соціальній сфері до компетенції територіальної громади, фактично усі повноваження та відповідальність за організацію надання соціальних послуг було покладено на органи місцевого самоврядування. Згідно з Законом «Про соціальні послуги», для реалізації повноважень в сфері соціальних послуг на локальному рівні, у структурі громади повинні бути створені відповідні підрозділи соціального захисту населення. Таким чином законодавець зобов'язав кожна громаду надавати базові соціальні послуги за відповідним соціальним стандартом, затвердженим Міністерство соціальної політики. Але, як показав досвід, втілити на практиці положення Закону «Про соціальні послуги» на достатньо ефективному рівні не вдалося, бо громади вдавалися до різних способів організації системи надання соціальних послуг, що вносило плутанину в розумінні отримувачами послуг у визначенні суб'єктів та порядку їх надання.

Реалізація політики децентралізації у сфері надання соціальних послуг спрямована на забезпечення доступності послуг, адресність та прозорість процесу їх надання,

захист прав отримувачів; удосконалення управління системою в умовах децентралізації та оптимізація видатків; сприяння створенню ринку соціальних послуг, розробку єдиного підходу в організації роботи системи та підтримку недержавних організацій.

Зокрема вкрай важливо забезпечити єдині підходи в організації роботи системи надання соціальних послуг в громаді включає наступні кроки:

- впровадження єдиної термінології та усунення правових колізій у діючому законодавстві (це стосується внесення відповідних змін до законів про соціальну роботу, реабілітацію, роботи з громадянами похилого віку, внутрішньо переміщеними особами та ін.);

- визначення основних напрямів державної політики та принципів функціонування системи (відповідність соціальних послуг потребам, профілактика, безперервність, послідовність, рівність прав, обов'язків та відповідальності)

- забезпечення участі усіх зацікавлених сторін на кожному етапі підготовки та надання соціальних послуг

- встановлення єдиного алгоритму надання послуг, так званого «ведення випадку»

- підвищення професійної компетентності кваліфікації працівників надавачів соціальних послуг.

- супервізія - професійна підтримка працівників, які надають соціальні послуги.

Законодавче підкріплення вищенаведених кроків відбувається поступово. Активну роботу проводить Міністерство соціальної політики України, зокрема у 2020 р. були затверджені Методичні рекомендації щодо супервізії працівників, які надають соціальні послуги, затверджено Класифікатор соціальних послуг . Оцінити ефективність впливу

зазначених актів на систему надання соціальних послуг відповідними надавачами наразі важко через масштабну збройну агресію, багато громад не зможуть надавати послуги безпосередньо.

Міністерство соціальної політики України у якості одного з головних завдань в умовах війни визначає забезпечення громадян «своєчасною, доступною, якісною підтримкою, побудувати систему надання соціальних послуг та здійснення соціальної роботи, наближену до кращих європейських практик» [5]. Було визначено, що алгоритм дій з надання соціальних послуг у громадах, яких функціонував до воєнного стану, занадто формалізований та займає певний період часу (до 10 робочих днів).

У кризовій ситуації громадяни потребують швидкої допомоги, яка б враховувала особливості ситуації та соціальних випадків конкретних отримувачів послуг. Міністерство соціальної політики рекомендувало «місцевим органам влади працювати за механізмом надання соціальних послуг екстрено (кризово), особливо це стосується громадян, які перебувають на територіях ведення бойових дій та внутрішньо переміщених осіб. Така організація роботи забезпечує оперативне, протягом однієї доби, прийняття рішення про надання соціальних послуг» [5]. Місцеві органи влади мають можливість делегувати, прийняття рішення про надання соціальних послуг, за відповідної потреби, безпосередньо надавачам таких послуг, що спрямоване на скорочення строків надання допомоги. 18.04.2022 було прийнято наказ Мінсоцполітики № 135 «Про затвердження форми акта про надання повнолітній особі соціальних послуг екстрено (кризово)», яким впроваджено механізм екстреного (кризового) надання соціальних послуг. За таким механізмом екстрено можуть надаватись різні соціальні послуги – догляд

вдома та стаціонарний догляд, надання притулку, консультування, соціальний супровід сімей з дітьми, натуральна допомога тощо.

14 квітня 2022 р. було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо надання соціальних послуг у разі введення надзвичайного або воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях». Законом внесено зміни до . Закону України «Про соціальні послуги» та Закону України «Про правовий режим воєнного стану». Згідно з Законом України «Про соціальні послуги» (ч.1 ст. 23) «...соціальні послуги надаються екстрено (кризово) (консультування, надання притулку, догляд, підтримане проживання, короткотермінове проживання, натуральна допомога, транспортні послуги тощо) у разі наявності загрози життю чи здоров'ю особи та у разі введення надзвичайного або воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях» [4]. Пункт 5-1, ч.5 ст 11 Закону встановлює, що до «повноважень районних, районних у містах Києві та Севастополі державних адміністрацій, виконавчих органів міських рад міст обласного значення, рад об'єднаних територіальних громад належать визначення особливостей надання соціальних послуг на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці/територіальної громади у разі введення надзвичайного або воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях» [4]. Стаття 21 Закону дозволяє « у разі введення надзвичайного або воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях для невідкладного надання соціальних послуг структурний підрозділ з питань соціального захисту населення уповноважених органів системи надання соціальних послуг, передбачених [пунктами 2 і 3](#) частини першої статті 11 цього Закону, може надати право надавачам соціальних послуг

державної/комунальної власності приймати рішення про надання соціальних послуг екстрено (кризово) (консультування, надання притулку, догляд, підтримане проживання, короткотермінове проживання, натуральна допомога, транспортні послуги тощо) особам/сім'ям, які опинилися у складних життєвих обставинах через шкоду, завдану пожежею, стихійним лихом, катастрофою, бойовими діями, терористичним актом, збройним конфліктом, тимчасовою окупацією» [4].

Кабінет міністрів України спростив о процедуру прийняття рішення, з метою швидкого забезпечення базових потреб, про надання соціальної послуги зі стаціонарного догляду, що надається інтернатними закладами соціального захисту населення, стаціонарними відділеннями територіальних центрів соціального обслуговування (надання соціальних послуг) або центрів надання соціальних послуг. Тепер рішення приймається за однією заявою громадянина після влаштування до закладу. Працівники закладу можуть надавати допомогу щодо відновлення документів, що посвідчують особу та допомогу з вирішенні інших проблемних питань.

Таким чином, особливості надання соціальних послуг в умовах дії воєнного стану полягають у наступному: «1) надання можливості обласним, районним державним адміністраціям, виконавчим органам міських рад міст обласного значення, рад об'єднаних територіальних громад визначати особливості порядку організації надання соціальних послуг на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці (або на регіональному рівні);

2) надання, за рішенням структурного підрозділу з питань соціального захисту населення, права надавачам соціальних послуг державної/ комунальної власності приймати рішення про надання соціальних

послуг екстрено (кризово) особам/сім'ям, які опинилися у складних життєвих обставинах через шкоду, завдану пожежею, стихійним лихом, катастрофою, бойовими діями, терористичним актом, збройним конфліктом, тимчасовою окупацією;

3) у разі наявності загрози життю чи здоров'ю особи надання екстрено (кризово) окремих соціальних послуг (консультування, надання притулку, догляд, підтримане проживання, короткотермінове проживання, натуральна допомога, транспортні послуги тощо);

4) надання всіх соціальних послуг безоплатно для отримувача незалежно від його доходу (за рахунок бюджетних коштів) якщо йому завдано шкоди пожежею, стихійним лихом, катастрофою, бойовими діями, терористичним актом, збройним конфліктом, тимчасовою окупацією;

5) надання соціальних послуг за заявою отримувача у разі відсутності в особи, яка потребує надання соціальних послуг, необхідних документів. Під час дії на території України або адміністративно-територіальної одиниці надзвичайного або воєнного стану в разі відсутності в особи, яка потребує надання соціальних послуг, необхідних документів, рішення про надання таких соціальних послуг приймається без їх подання лише за заявою такої особи.

б) у разі надання соціальних послуг екстрено (кризово) ведення випадку не застосовується.

Тобто не проводиться аналіз заяви/звернення про надання соціальних послуг, повідомлення про осіб/сім'ї, які перебувають у складних життєвих обставинах або в ситуаціях, оцінювання потреб особи/сім'ї у соціальних послугах, прийняття рішення про надання соціальних послуг з урахуванням індивідуальних потреб особи/сім'ї, розроблення індивідуального плану надання соціальних послуг; укладення

договору про надання соціальних послуг; виконання договору про надання соціальних послуг та індивідуального плану надання соціальних послуг; здійснення моніторингу надання соціальних послуг та оцінки їх якості» [6].

Реформування системи надання соціальних послуг передбачає адаптацію цієї системи до умов воєнного часу, що потребує посилення ролі ЦНАПів у покращенні організації надання соціальних послуг; впровадженні Єдиної інформаційної системи соціальної сфери шляхом створення «реєстрів надавачів та отримувачів соціальних послуг, а також підсистеми електронного кейс-менеджменту» [7]; подальшого посилення індивідуалізації правовідносин з соціального обслуговування.

На забезпечення участь населення України в суспільних справах та управлінні громадою спрямований проект Закону про внесення змін до Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні" та інших законодавчих актів України щодо народовладдя на рівні місцевого самоврядування, мета якого полягає у створенні правових механізмів «забезпечення прав громадян України на безпосередню участь у місцевому самоврядуванні, своєчасне і повне отримання інформації про діяльність органів та посадових осіб місцевого самоврядування» [8]. Зокрема у ч. 2 запропонованої нової ст. 6-1 Закону передбачено, що «участь територіальної громади у вирішенні питань місцевого значення може здійснюватися з використанням інформаційно-комунікаційних технологій». Це положення дає змогу реалізувати взаємодію між населенням громади та органами місцевого самоврядування в умовах воєнного стану та територіального розпорощення громад, які опинилися в окупації [8].

Верховна Рада прийняла в цілому Закон про внесення змін до Законів України «Про центральні органи виконавчої влади» та «Про правовий режим воєнного стану» щодо забезпечення керованості державою в умовах воєнного стану (реєстр. № 7153). Зокрема доповнити статтю 9 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» частинами третьою – п'ятою, які стосуються порядку та випадків здійснення органами державної влади та органами місцевого самоврядування повноважень в умовах воєнного стану та комунікації з керівниками відповідних обласних військово адміністрації в тому числі у соціальній сфері, наприклад щодо внесення змін до програм соціально-економічного та культурного розвитку відповідних адміністративно-територіальних одиниць, цільових програм з інших питань місцевого самоврядування, а також внесення змін до відповідного місцевого бюджету, якщо це необхідно для здійснення заходів правового режиму воєнного стану військовим командуванням або відповідною військовою адміністрацією або для реалізації рішень, прийнятих сільським, селищним, міським головою. Але для реалізації запропонованих змін необхідно внести зміни до п. 43 ч. 1 ст. 26 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», яким визначено, що до виключних повноважень сільських, селищних, міських рад належить затвердження договорів, укладених сільським, селищним, міським головою від імені ради, з питань, віднесених до її виключної компетенції.

Реформа децентралізації є однією з найуспішніших реформ в Україні, навіть стан війни показав спроможність громад згуртовуватися та ефективно розподіляти кошти, ресурси (як матеріальні так і людські) з урахуванням найгостріших потреб та викликів.

У разі потреби для вирішення складних проблем, пов'язаними з викликами воєнного стану, ефективною є співпраця між органами державної влади, лідерами місцевих громад та представниками громадських і волонтерських організацій. Конкретні заходи включають у себе створення механізму фінансової підтримки Збройних Сил України, успішна релокація підприємств, установ, організацій із зони бойових дій і суміжних територій до інших регіонів України, а також проведення евакуації та компактного поселення цивільного населення з окупованих територій та налагодження комунікації між населенням та релокованими структурами. Необхідним є також підсилення інформування населення про доступні соціальні послуги через веб-сайти громад, та уніфікації інтерфейсу таких сайтів для висвітлення інформації про надання соціальних послуг населенню з метою одноманітності та стабільності подання та сприйняття інформації.

Прикладом такої згуртованості може слугувати створення у серпні 2023 р. Северодонецького «Українського реабілітаційного центру» який надаватиме послуги з медичної, ортопедичної, психоневрологічної допомоги та протезування захисникам, захисницям та населенню Луганщини. Не дивлячись на фактично повну окупацію території Луганської області, створення Центру має на меті об'єднати фахівців-медиків, перш за все працівників з медичних закладів Луганської області, які надаватимуть послуги з медичної, ортопедичної, психоневрологічної допомоги та протезуванням. У планах установи мати свою лабораторію з виготовлення надсучасних протезів кінцівок. Як зазначив начальник Северодонецької міської військової адміністрації О. Стрюк «...найближчим часом планується підписання меморандумів, договорів та угод з державними,

громадськими й міжнародними партнерами щодо співпраці та допомоги цьому важливому проєкту» [9].

Слід зазначити, що в Україні працює значна кількість альтернативних служб, волонтерських, громадських організацій, які, за підтримки міжнародних організацій, забезпечують надання окремих видів соціальних послуг особам, що постраждали у наслідок збройної агресії. Наприклад таку діяльність здійснюють мультидисциплінарні мобільні команди допомоги постраждалим від війни, створені Міжнародним благодійним фондом «Український фонд громадського здоров'я» та Дитячим фондом ООН (UNICEF Ukraine) в Україні, а також за участі органів державної та місцевої влади в межах проєкту «Інтегрована підтримка через мультидисциплінарні мобільні команди».

«Мультидисциплінарна мобільна команда – це команда швидкого реагування, що надає соціально-психологічну допомогу сім'ям з дітьми та іншим людям, постраждалим від війни. До складу команди входять психолог, соціальний працівник, юрист та медик» [10]. Мобільні бригади здійснюють свою роботу працюють у центрах розміщення та підтримки внутрішньо переміщених осіб, за необхідності та можливості здійснюють виїзди до місць де потрібна допомога, надають дистанційні консультації. Серед основних послуг, що надаються мобільними командами є і соціальна підтримка та соціальне обслуговування, надання гуманітарних наборів та інформаційних матеріалів. Бенефіціарами переважно виступають сім'ї з дітьми, вагітні жінки, жінки з дітьми, діти та підлітки. Наприклад, мобільна бригада ЮНІСЕФ підтримує дитячий будинок сімейного типу евакуйований з Волновахи. Сьогодні, в рамках проєкту, вже створено 50 мультидисциплінарних мобільних команд в 11 регіонах України, які тісно співпрацюють з

місцевими органами влади щодо розміщення актуальної інформації щодо діяльності мобільних бригад. Активну участь у співпраці беруть обласні центри соціальних служб.

Адвокаційними аналітиками БФ «Право на захист» у рамках проекту «Задоволення нагальних багатогалузевих гуманітарних потреб внутрішньо переміщених осіб та постраждалого від конфлікту населення в Україні» було підготовано цікаве та змістовне дослідження «Розвиток соціальних послуг під час війни», висновки якого містять низку актуальних проблемних питань, які потребують швидкого вирішення. Зокрема, серед таких проблем необхідність визначити «...єдиний або запропонувати кілька можливих варіантів структури організації системи надання соціальних послуг. Це надасть можливість забезпечити однаковий підхід для його імплементації всіма територіальними громадами, а реалізація соціальної політики держави у сфері надання соціальних послуг зможе уникнути існуючого на сьогодні хаосу» [11, С.29].

Дослідники також відмічають «...відсутності працюючого механізму обміну даними між структурними підрозділами управління соціального захисту населення, Державною податковою службою України та Пенсійним фондом України» та пропонують вирішити цю проблему шляхом координації спільних дій з боку Міністерства соціальної політики України, Міністерства фінансів України та Міністерства цифрової трансформації України «...порядку надання відомостей про суми/ джерела виплачених доходів та утриманих податків з Державного реєстру фізичних осіб — платників податків за запитом посадових осіб територіального центру або управління соціального захисту населення щодо отримувачів соціальних послуг, з якими укладається або вже укладений відповідний договір про надання соціальних послуг» [11, С.29].

Слід зазначити, що певні позитивні зрушення у цій сфері вже відбуваються. В Україні розпочато впровадження Єдиної інформаційної системи соціальної сфери (ЄІССС) - комплексної системи, мета якої полягає в «автоматизації всіх напрямків соціальної підтримки всіма інституціями соціальної сфери в межах єдиного інформаційного середовища та технологічної платформи» [12]. До лютого 2023 р. ЄІССС працювала як експериментальний проєкт, тепер до ЄІССС можуть приєднатися інформаційні ресурси всіх державних органів влади. ЄІССС надає можливість забезпечити контроль виплат і полегшить отримання різних видів соціальної підтримки громадянами, окрім того система передбачає обмін інформацією між органами влади - Міністерством соціальної політики, Пенсійним фондом, Міністерством юстиції, Міністерством цифрової трансформації України, Державною податковою службою. Основу ЄІССС складає Єдиний соціальний реєстр (ЄСР), у якому міститься інформація про кожного отримувача соціальних послуг від держави. Реєстр містить відповідний Розділ, що об'єднує державних і приватних надавачів соціальних послуг на одній платформі.

27 жовтня 2023 р. було прийнято Постанову КМУ «Про внесення змін до Положення про Єдину інформаційну систему соціальної сфери». Постанова включає нову підсистему ЄІССС – електронний кейс-менеджмент, або ведення випадку, він передбачає системний підхід до надання особі соціальної допомоги та підтримки – від визначення потреб конкретної людини або сім'ї до розробки плану дій та координації всіх фахівців, які мають бути залучені до вирішення тієї чи іншої проблеми. «Постанова є одним із основоположних документів у цифровізації соціальної сфери, яка дозволяє автоматизувати та

централізувати абсолютно всі ділові процеси в соціальній сфері» [13]

Нараз ЄІССС має наступні функціонали: «соціальна підтримка ВПО (надається понад 2 млн осіб); надання соціальних послуг на Порталі Дія — подання заяв на усиновлення дітей; отримання громадянами виплат від міжнародних організацій — за допомогою Єдиного соціального реєстру, що є ядром ЄІССС, проведено верифікацію даних і формування списків на виплату для більш ніж 4 млн осіб, які подали заявки через систему «Допомога»; підтвердження статусу людей з інвалідністю — надання верифікованої інформації про наявність інвалідності з інформаційних систем МСП та Пенсійного фонду під час звернення по соціальну допомогу, перетину кордону та в інших випадках (загалом налічується понад 2,5 млн людей з інвалідністю); шеринг документів — автоматичне отримання з використанням порталу Дія документів, що містяться в інформаційних системах держави та необхідні для надання різних видів соціальної підтримки; реєстр надавачів соціальних послуг — єдина загальнодержавна централізована база даних юридичних та фізичних осіб, які мають право надавати соціальні послуги громадянам» [13].

Досвід, який Україна отримала під час війни, вказує на очевидну перевагу самоорганізації населення перед централізованим управлінням, на гнучкість системи місцевого самоврядування та організації громадянського суспільства та можливість швидкого пристосування і реагування на надскладні виклики. «Місьцеве самоврядування в його сучасному вигляді ще ніде у світі не стикалося з викликами, які постали перед територіальними громадами України внаслідок широкомасштабного вторгнення Росії. Так склалося, що українські громади не тільки проходять власний краш-тест в абсолютно жорстких і небезпечних

умовах, але й упроваджують на практиці принципи й стандарти основних міжнародних документів у сфері місцевого самоврядування» [14]

Висновки. Внесені законодавчі зміни розширили повноваження військових адміністрацій в частині управління надавачами соціальних послуг, організації надання ними соціальних послуг; встановили порядок безоплатного надання соціальних послуг надаються, зокрема такі послуги надаються особам, яким завдано шкоди пожежею, стихійним лихом, катастрофою, бойовими діями, терористичним актом, збройним конфліктом, тимчасовою окупацією. встановлюється, що соціальні послуги, надані під час дії воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях надавачами соціальних послуг державної / комунальної форми власності (надання притулку, догляд, підтримане проживання, натуральна допомога, транспортні послуги тощо), особам із числа внутрішньо переміщених осіб за новим місцем їх проживання / перебування, які опинилися у складних життєвих обставинах через шкоду, завдану бойовими діями, терористичним актом, збройним конфліктом, тимчасовою окупацією. Фінансування таких послуг здійснюється у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Таким чином, в сфері правового регулювання надання соціальних послуг, відбулися значні зміни: розширилися категорії отримувачів соціальних послуг, перелік соціальних випадків, що надають право на отримання послуг, змінилося коло надавачів послуг та обсяги їх повноважень, унормовано поняття «надання соціальних послуг екстрено (кризово)». Під час воєнного стану стало зрозумілим, що діюча система надання соціальних послуг, яка добре зарекомендувала себе в умовах децентралізації та стабільності, зараз

потребує модернізації. Сформувалася потреба у створенні «державної чи недержавної структури в соціальній сфері, яка візьме на себе фінансування найбільш затребуваних соціальних послуг із національного рівня, з національного бюджету, яка матиме можливість дофінансування певних соціальних послуг, які надають комунальні заклади на місцях, та закуповувати послуги в організацій громадянського суспільства» [15].

З лютого 2022 року розпочато проект співпраці між ПРООН та Міністерством цифрової трансформації мета якого полягає у цифровізації можливості отримати всі форми соціальної допомоги [16]. В межах партнерства з Міністерством соціальної політики ПРООН надає «експертну підтримку в питаннях вдосконалення законодавства з надання соціальних послуг в умовах надзвичайних ситуацій та кризового реагування, оптимізації системи фінансування, розвитку спроможності надавачів соціальних послуг шляхом онлайн-навчання та інших засобів» [16].

Серед рекомендації, які отримала Україна наступні [17]. У наслідок дефіциту коштів, необхідних для фінансування всіх виплат та допомоги у рамках системи соціального захисту, відсутності закладених у місцеві бюджети приймаючих громад витрат на фінансування виплати компенсації за надання соціальних послуг для ВПО Міністерство соціальної політики повідомляє про процес реорганізації фонду соціального страхування та розглядається питання центральної закупівлі соціальних послуг. Є потреба у негайній модернізації системи соціальних виплат, «щоб зробити її зрозумілою, прозорою та передбачуваною та уникнути подвійного отримання допомоги одними особами чи групами осіб, з одного боку, та, з іншого боку, недостатність підтримки інших» [17]. Систему соціальної підтримки необхідно адаптувати до

індивідуальних реальних потреб отримувачів підтримки. Сьогодні держава вживає заходи, спрямовані на координацію соціальних виплат на міжнародному рівні, шляхом укладання відповідних угод з країнами, до яких виїхали громадяни України, для уникнення подвійних виплат та забезпечення усім нужденним особам базової підтримки та зв'язку з відповідними вітчизняними державними органами. Рекомендовано розробити та негайно запровадити механізм перерахування коштів на соціальну допомогу з державного бюджету до місцевих бюджетів та розробити методіку визначення рівня фінансової підтримки, засновану на врахуванні потреб, що надається кожній конкретній місцевій громаді.

Література:

1. *Соціальні права в Україні під час війни. Звіт про оцінку потреб/ М. Смуш-Кулеша, А. Федорова, Б. Мойса.* URL: <https://rm.coe.int/needs-assessment-ua-2/1680a9b408>.
2. *Глобальна доповідь про місцеве самоврядування та децентралізацію. Локалізація глобальних повісток. Діяльність місцевої влади щодо перетворення міст. Євразійський регіон»* URL: <https://www.gold.uclg.org/sites/default/files/v-globalnyy-doklad-gold.pdf>
3. *Цілі Сталого Розвитку: Україна: національна доповідь* URL: <https://www.kmi.gov.ua/storage/app/sites/1/natsionalna-dopovid-csr-Ukrainy.pdf>.
4. *Про соціальні послуги: Закон України* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>
5. *Соціальні послуги, які надаються під час воєнного стану та останні зміни у цій сфері* URL: <https://www.msp.gov.ua/news/21778.html>
6. *Постанова КМУ «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо надання соціальних послуг у разі введення надзвичайного або воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях» № 560 від 07.05.2022.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/560-2022-%D0%BF#Text>

7. Круглий стіл на тему “Розвиток соціальних послуг під час війни: виклики та можливості” URL:

<https://nssu.gov.ua/news/vidbuvsia-kruhlyi-stil-rozvytok-sotsialnykh-posluh-pid-chas-viiny-vyklyky-ta-mozhlyvosti>

8. Проект Закону про внесення змін до Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні” та інших законодавчих актів України щодо народовладдя на рівні місцевого самоврядування URL:

<https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1253507>

9. Офіційний Веб-сайт Севєродонецької міської військової адміністрації Севєродонецького району Луганської області URL:

https://sed-rada.gov.ua/novini-mista/oleksandr-stryuk-novostvoreniy-sievierodoneckiy-ukrayinskiy-reabilitaciyiny-centr-nadavatime-poslugi-z-medichnoyi-ortopedichnoyi-psihonevrologichnoyi-dopomogi-ta-proteziuvannya_28-08-2023

10. Мультидисциплінарні мобільні команди допомоги постраждалим від війни URL:

<https://www.unicef.org/ukraine/mobile-teams>

11. «Розвиток соціальних послуг під час війни». URL:

https://r2p.org.ua/storage/documents/73c6d24b0db41d1b87296303a1250a19bf4cf7d5_original.pdf

12. Єдина інформаційна система соціальної сфери - основа цифрової трансформації надання соціальної допомоги громадянам. URL:

<https://www.ioc.gov.ua/eisss/>

13. Цифровий розвиток Єдиної інформаційної системи соціальної сфери: які зміни ухвалив Уряд. URL:

https://www.msp.gov.ua/news/23150.html?fbclid=IwAR0wvNr-SLNZGm5n0LuxAvBiDCJr_O4lgjCeV96Y8QOLy7-9dghIUGJpZzA

14. Місцеве самоврядування як чинник стійкості тилу : аналіт. доп. / [В. Г. Потапенко, В. О. Баранник, Н. В. Бахур та ін.] ; за ред. В. Г. Потапенка. – Київ : НІСД, 2023. – 54 с. С.4.

15. Які проблеми соціальної сфери підсвітила війна? URL:

<https://rpr.org.ua/news/yaki-problemy-sotsialnoi-sfery-pidsvityla-viyna/>

16. Війна вимагає негайного покращення моделі надання соціальних послуг в Україні/. URL:

<https://www.undp.org/uk/ukraine/press-releases/viyna-vymahaye-nehaynoho-pokrashchennya-modeli-nadannya-sotsialnykh-posluh-v-ukrayini>

17. Соціальні права в Україні під час війни. Звіт про оцінку потреб URL:

<https://rm.coe.int/needs-assessment-ua-2/1680a9b408>

References:

1. Sotsialni prava v Ukraini pid chas viiny. Zvit pro otsinku potreb/ M. Smush-Kulesha, A. Fedorova, B. Moisa. URL:<https://rm.coe.int/needs-assessment-ua-2/1680a9b408>.

2. V Hlobalna dopovid pro mistseve samovriaduvannia ta detsentralizatsiiu. Lokalizatsiia hlobalnykh povistok. Diialnist mistsevoi vlady shchodo peretvorennia mist. Yevraziyskiy rehion»/<https://www.gold.uclg.org/sites/default/files/v-globalnyy-doklad-gold.pdf>

3. Tsili Staloho Rozvytku: Ukraina: natsionalna dopovid URL:
<https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/natsionalna-dopovid-csr-Ukrainy.pdf>.

4. Pro sotsialni posluhy: Zakon Ukrainy URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>

5. Sotsialni posluhy, yaki nadaiutsia pid chas voiennoho stanu ta ostanni zminy u tsii sferi URL:<https://www.msp.gov.ua/news/21778.html>

6. Postanova KМУ «Pro vnesennia zmin do deiakykh postanov Kabinetu Ministriv Ukrainy shchodo nadannia sotsialnykh posluh u razi vvedennia nadzvychainoho abo voiennoho stanu v Ukraini abo okremykh yii mistsevostiakh» № 560 vid 07.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/560-2022-%D0%BF#Text>

7. Kruhlyi stil na temu “Rozvytok sotsialnykh posluh pid chas viiny: vyklyky ta mozhlyvosti” URL:
<https://nssu.gov.ua/news/vidbuvsia-kruhlyi-stil-rozvytok-sotsialnykh-posluh-pid-chas-viiny-vyklyky-ta-mozhlyvosti>

8. Proekt Zakonu pro vnesennia zmin do Zakonu Ukrainy “Pro mistseve samovriaduvannia v Ukraini” ta inshykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo narodovladdia na rivni mistsevoho samovriaduvannia URL:
<https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1253507>

9. Ofitsiyni Veb-sait Sievierodonetskoj miskoi viiskovoi administratsii Sievierodonetskoho raionu

Luhanskoï oblasti URL: <https://sed-rada.gov.ua/novini-mista/oleksandr-stryuk-novostvoreniy-sievierodoneckiy-ukrayinskiy-reabilitaciyiniy-centr-nadavatiime-poslugi-z-medichnoyi-ortopedichnoyi-psihonevrologichnoyi-dopomogi-ta-protezuвання 28-08-2023>.

10. Multydystsyplinarni mobilni komandy dopomohy postrazhdalym vid viiny URL: <https://www.unicef.org/ukraine/mobile-teams>

11. «Rozvytok sotsialnykh posluh pid chas viiny». URL: https://r2p.org.ua/storage/documents/73c6d24b0db41d1b87296303a1250a19bf4cf7d5_original.pdf

12. Iedyna informatsiina systema sotsialnoi sfery - osnova tsyfrovoy transformatsii nadannia sotsialnoi dopomohy hromadianam. URL: <https://www.ioc.gov.ua/eisss/>

13. Tsyfrovyy rozvytok Yedynoy informatsiinoi systemy sotsialnoi sfery: yaki zminy ukhvalyv Uriad. URL: https://www.msp.gov.ua/news/23150.html?fbclid=IwAR0wvNr-SLNZGm5n0LuxAvBiDCJr_O4lgjCeV96Y8QOLy7-9dghIUGJpZzA

14. Mistseve samovriaduvannia yak chynnyk stiikosti tylu : analit. dop. / [V. H. Potapenko, V. O. Barannyk, N. V. Bakhur ta in.] ; za red. V. H. Potapenka. – Kyiv : NISD, 2023. – 54 s. S.4.

15. Iaki problemy sotsialnoi sfery pidsvityla viina? URL: <https://rpr.org.ua/news/yaki-problemy-sotsialnoi-sfery-pidsvityla-viyna/>

16. Viina vymahaie nehainoho pokrashchennia modeli nadannia sotsialnykh posluh v Ukraini/. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/press-releases/viyna-vymahaye-nehainoho-pokrashchennya-modeli-nadannya-sotsialnykh-posluh-v-ukrayini>

17. Sotsialni prava v Ukraini pid chas viiny. Zvit pro otsinku potreb URL: <https://rm.coe.int/needs-assessment-ua-2/1680a9b408>

Panov I.V. Ensuring the provision of social services in wartime conditions Abstract: Ukraine is going through a difficult period of its history, connected with the operation of martial law on the territory of the state, introduced as a result of armed aggression by the Russian Federation. In such conditions, there is an acute and urgent need to reform the system of providing social services for citizens affected by the conflict. The increase in the number of internally displaced persons, damage to infrastructure and other security threats led to the need to review the system of providing and financing social services. The decentralization reform has shown the effectiveness of involving local authorities in the process of providing social services, which currently have the best access to information about the needs of citizens at the local level and can ensure a more accurate allocation of resources to certain tasks, they should be actively included in the process of planning and providing social services, as well as to be able to make decisions according to the specific needs and capabilities of the community. The work is devoted to consideration of issues of improvement of legislation in the field of provision of social services in conditions of martial law, the emergence of new mechanisms for the provision of social services, new social cases and the expansion of the powers of service providers.

Keywords: social services, decentralization, martial law, local self-government bodies

Авторська довідка

Панов І. В., аспірант кафедри правознавства юридичного факультету Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля, <https://orcid.org/0000-0002-6209-6138>

Стаття надішла до редакції 26 жовтня 2023р.
Науковий керівник: к.ю.н. проф. Татаренко Г.В.